

El concepte de Profiguració de Fidel Molina, per Eulàlia Solé

“Profiguració, un neologisme adient”, per Eulàlia Solé

En una investigació realitzada per en Fidel Molina a l'illa de Rapa Nui, el catedràtic de Sociologia de la Universitat de Lleida introdueix un nou concepte, el de **Profiguració**. Emprant una metodologia basada en entrevistes en profunditat i relats biogràfics d'autòctons, ha pogut observar una aposta clara per la innovació social articulada de forma intergeneracional, intercultural, tecnològica i política que l'ha conduït a aquest neologisme.

Tot tenint present la classificació establerta per Margaret Mead identificant tres tipus de societat: a) de cultura postfigurativa que tendeix a reproduir la de sempre, b) de cultura cofigurativa amb una relació entre la tradició i la tècnica i expertesa, c) cultura prefigurativa en què s'aprèn en especial dels joves, que són els que faciliten informació, per a Molina la idea Profigurativa uneix la voluntat educativa amb la d'ensenyar a aprendre de forma dialògica.

L'illa es veu amenaçada per una globalització homogeneïtzadora front la qual ha de defensar la seva identitat, la pervivència cultural i la sostenibilitat ambiental. A la investigació es realitzen quatre entrevistes i es reproduïxen dos relats.

Les 36 famílies autòctones que viuen a l'illa expressen tantes preocupacions com iniciatives. “Per a mi, quan un nen mixt no parla rapa nui no és rapa nui”, manifesta un entrevistat. Amb aquesta perspectiva, es desenvolupen activitats per fomentar la llengua entre les criatures, a la vegada que es convoquen projectes per impulsar la petita agricultura, així com per regular l'accés a l'illa en un intent de protegir el medi ambient. De fet, es tem que l'excés de turisme provoqui un col·lapse tant ambiental com cultural. Escombraries en demesia, escàs respecte vers el lloc i la seva gent, gentrificació i expulsió dels llogarencs.

Es pot entendre la reivindicació d'identitat i cultural de Rapa Nui com a innovació social?, es pregunta l'investigador. Una pregunta clau que, davant el perill d'una globalització salvatge, fa referència a accions “glocals” entre generacions dirigides a impulsar una “alterglobalització”. És la interculturalitat entesa com un diàleg igualitari que sobrepassa la tolerància i el mer reconeixement, que supera les desigualtats humanes i socials dins les relacions asimètriques de poder. En aquest sentit s'ha encunyat l'expressió Profigurativa, relativa a una socialització conjunta, col·laborativa, dialògica, intergeneracional i no jerarquitzada a l'encalç de la figuració.

Les conclusions demostren per a Rapa Nui -essent alhora extrapolables de forma contextualitzada-, la importància de la innovació social en el marc institucional holístic que contempla Molina: polític, cultural, educatiu, econòmic, mediambiental. En un marc que, a fi de comptes, és també alterglobalitzador.

Fidel Molina Luque [<https://orcid.org/0000-0001-5278-2794>]

Catedràtic de Sociologia de la Universitat de Lleida

Director de l'Institut de Desenvolupament Social i Territorial (INDEST [<https://acs.llocs.iec.cat/2019/06/26/institut-de-desenvolupament-social-i-territorial-indest-de-la-universitat-de-lleida>]) de la Universitat de Lleida

Eulàlia Solé [<https://eulaliasole.blogspot.com/>] (@EulaliaSole) [<https://twitter.com/EulaliaSole>]

Sociòloga, escriptora i participant del Seminari de Teoria Sociològica Raimon Bonal

Breu entrevista d'Eulàlia Solé a Fidel Molina

Que et va portar a fer una investigació a Rapa Nui?

És una llarga història que va començar quan va venir a la Universitat de Lleida una professora xilena de la Universitat de Playa Ancha (Valparaíso), la Dra. Gladys Matus Sepúlveda (+), a qui vull retre homenatge pòstum, per tal que li dirigís la seva tesi doctoral. Tot va anar molt bé i em va convidar a col·laborar a un Màster a Valparaíso; després també he participat en diversos doctorats a Santiago, etc. Parlant amb ella, i com que una de les meves línies de recerca ha estat sempre l'Educació Intercultural i, posteriorment també l'Educació Intercultural Bilingüe, em va facilitar diversos contactes de la illa de Rapa Nui (als qui faig els agraïments que

apareixen a l'article i no cal repetir aquí) i vaig tenir l'oportunitat d'anar-hi, visitar el Col·legi Intercultural Bilingüe Lorenzo Baeza Vega, la Biblioteca Municipal, l'Ajuntament (Municipalidad de la Isla de Pascua), entrevistar a diverses persones, empresaris turístics, educadors i educadores, representants polítics, etc. etc.

Com t'expliques que només hi visquin 36 famílies autòctones?

Hi ha un estudi molt ben realitzat d'Hernández, García-Moro i Esparza (2016) que destaquen que dels 52 cognoms paterns diferents que hi havia al 1934 (cens d'individus rapanuis realitzat per la Missió franco-belga) ara s'ha reduït gairebé a la meitat. L'explicació és que a partir de l'apertura de la població al 1966 es va produir un augment de la diversitat i una disminució del parentiu intern degut als creuaments exògams, tot i que, seguint als mateixos autors, es manté una sòlida base de població autòctona encara que s'hagin reduït el número de cognoms.

Una altra consideració històrica prèvia s'ha de tenir en compte: l'Illa de Pasqua és la població humana més aïllada del món, geogràficament parlant (colonitzada per l'expansió dels pobles austronèsics). Com diuen Hernández *et al.* és possible que es donés un col·lapse poblacional per problemes relatius a la capacitat de sustentació deguts a l'aïllament. I també després del contacte amb els europeus, després de 1722, es produí un declivi demogràfic. Al 1862 es van capturar una gran part dels seus habitants per ser esclavitzats i, a més a més, va haver-hi una alta difusió de malalties infeccioses importades. Tot això va fer que la població rapanui es reduís a tan sols 110 persones al 1877 (McCall, 1996; Hernández et al., 2016).

Abans d'emprendre l'estudi ja havies pensat en aquest neologisme, Profiguració?

Sí, ho estava treballant teòricament, rellegint textos de Margaret Mead, de Norbert Elias i Simmel, entre d'altres. De fet, alguna publicació meua amb l'ús del neologisme que proposo –Profiguració, socialització profigurativa–, finalment, va veure la llum fins i tot abans que aquest article (2017 i 2018). Però la força de proposar-lo com a títol va ser en la proposta concreta d'aquest article.

Prerenc aportar, des d'aquesta nova conceptualització sociològica, la “Profiguració” i la “Societat Profigurativa”, elements de reflexió i acció, per millorar la convivència i la relació entre individus.

El nou concepte de “Profiguració” amplia els tres tipus que identificà Margaret Mead, en relació amb qüestions d'enfortiment de les relacions intergeneracionals i, per tant, donant-li una nova visió per atenuar i/o superar la ruptura entre generacions que la brillant i controvertida antropòloga definia com a planetària i universal.

En aquest sentit, també em baso en diverses qüestions de la Sociologia Figurativa de Norbert Elias, de la figuració i de la interacció humana, de la interdependència entre individus, sense separar individu i societat, que conformen un *continuum*... plantejant aquest nou concepte, el de la “Profiguració”, que va vers la Figuració, promovent la interdependència intergeneracional en les relacions socials, en les xarxes humanes.

Continuaràs emprant-lo en properes investigacions, considerant que és usable en diversos contextos?

Sí, com acabo de comentar, ho he emprat en altres publicacions (2017 i 2019) i en el desenvolupament d'un projecte MINECO que finalitzem ara (“Envelliment, Qualitat de vida i Creativitat a través de la Narrativa”, ECAVINAR).

En tot cas, és usable en diversos contextos i ajuda també a repensar un tipus de socialització conjunta, col·laborativa, de manera dialògica i no necessàriament jerarquitzada, entre les diverses generacions, vers la figuració. Les relacions solidàries intergeneracionals, entre gent gran, adults i joves (i infants), en una socialització entramada, transversal i holística. D'alguna manera, hi ha una voluntat, per una banda analítica, explicativa sobre la base de les propostes de Mead i d'Elias, i, per una altra, de Sociologia pública (com diria Michael Burawoy), com a coneixement reflexiu i crític, de proposta sociològica per millorar la convivència en un context de *glocalització* i de dificultats severes de present i de futur, d'equitat i de sostenibilitat. Exemples de “Profiguració” molt visual (didàcticament parlant) podrien ser les imatges de Greta Thunberg (i altres joves dels divendres per al futur, “Fridays for Future”, que aplega joves i grans) amb representants adults i adults grans a

l'ONU i dirigents polítics de diferents estats del món. També el despoblament dels pobles i zones rurals; en aquest sentit, utilitzo el concepte de "Profiguració" en un projecte de recerca per a la FCAC (Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya) sobre el relleu intergeneracional a les cooperatives, per exemple.

Després de l'estudi, creus que la civilització Rapa Nui persistirà o bé que finalment serà engolida pel turisme i la globalització?

És una situació molt complexa i un context molt complicat, tot i que es donen les circumstàncies (a dintre i a fora) per tal que la civilització Rapa Nui continuï persistent. En tot cas, com ha anat passant històricament, a través del mestissatge cultural, de fórmules híbrides.

Podeu aprofundir en el concepte de l'autor a:

Molina, F. (2019). "Profiguración", acción creativa intercultural e innovación social: renovarse o morir en Rapa Nui (Isla de Pascua/ Easter Island) [<http://www.relaces.com.ar/index.php/relaces/article/view/578>]. *Revista Latinoamericana de Estudios sobre Cuerpos, Emociones y Sociedad RELACES*, 29, 71-81.

Link: <http://www.relaces.com.ar/index.php/relaces/article/view/578/450> [

<http://www.relaces.com.ar/index.php/relaces/article/view/578/450>]